

Introduksiyon

■ RANIELA E. BARBAZA, PhD
JESUS FEDERICO HERNANDEZ
Mga Editor

Kasalukuyang nagtuturo si Peñafrancia Raniela E. Barbaza ng panitikan sa Departamento ng Filipino at Panitikan ng Pilipinas sa UP Diliman. Nagtapos ng BA at MA sa UP Diliman at ng PhD sa SUNY-Binghamton. Partikular na tuon ng kaniyang pananaliksik ang panitikang Bikolnon bilang bahagi ng panitikan ng Pilipinas. Ilan sa kaniyang mga artikulo ay nalathala sa Bulawan, Diliman Review, Daluyan, Humanities Diliman at Kritika Kultura.

Kawaksing Propesor si Jesus Federico C. Hernandez. ng Departamento ng Linggwistiks sa Unibersidad ng Pilipinas, Diliman. Sa kasalukuyan, nakatuon ang kaniyang mga pananaliksik sa kasaysayang pangkalinangan ng Pilipinas sa pamamagitan ng rekonstruksiyon ng mga leksikon ng mga wikang proto-Philippine.

Kung nakasalalay sa hugis at larawan na gumuguhit at tumatatak sa ating loob at isipan ang katatagan ng ating kamalayang makabayan, higit ngayon ang pangangailangan na pagtibayin ang ating identidad. Ngayong sa wari ay daluyong ang banta ng mga mapangwasak na hugis at larawan na hindi lamang pumapalaot at pinapalaot ng elektronikong daigdig kundi ng sariling pamahalaan natin, higit ang pangangailangan na palalimin at pagtibayin ang sarili nating pagkakakilanlan. Lalo't higit ang pangangailangan ngayon na pag-ibayuhin ang pananaliksik at pag-aaral sa wika at panitikang Filipino. Magagawa natin ang hinihingi sa atin ngayong pagpapatatag at pagpapalakas sa kaisahan ng bayan sa pamamagitan mismo ng pag-uugat sa iba't ibang wika't panitikan ng Pilipinas. Tumutugon sa hamong ito ang mga pag-aaral sa kasalukuyang isyu ng *Daluyan*.

Mahalaga sa nagpapatuloy na pag-aaral ng mga wika sa Pilipinas ang tatlong artikulo sa wika na kabilang sa isyung ito. Pinagtutuunan ng pansin ng nasabing mga pananaliksik ang iba't ibang mga pangangailangan katulad ng pagpapanahon at ebalwasyon ng mga pag-aaral na pangwika; ang pagsusuri at pagtatakda ng bilang at hangganan ng mga baryasyon ng wika; at ang pagsusuri at paghahambing ng mga katangian ng mga wika sa Pilipinas. Natutukoy rin sa mga nailuwal na pag-aaral sa wika ang husay at talas ng mga iskolar sa paglalapat ng mga konsepto at teorya sa kani-kanilang mga paksa. Masasabing ang mga bagong pananaliksik na ito'y ambag hindi lamang sa larangan ng linggwistiks o aralin sa wika, subalit maiuugnay sa iba pang aralin tulad ng lokal na kasaysayan.

Ang pagtukoy at pagpook sa usapin ng panahon, layunin, tunguhin, at maging

ideolohiya sa likod ng mga pag-aaral ng mga Wikang Timog Bisaya ang pinagtuunan ng pansin ng artikulo ni Francisco B. Bautista, Jr. Napakahalagang tingnan ang mga pag-aaral natin sa wika bilang bahagi ng mas malawak at kronolohikal na diyalogo, kung kaya't ang maikling pagsusuring ito kasama ang anotasyon ng ilang mga pag-aaral sa grammar ay malaking ambag sa pagsasakonteksto ng linggwistikang Timog Bisaya.

Sa akda ni Farah C. Cunanan tungkol sa dialect area ng Bicol-Sorsogon, ipinakita ang kahalagahan at ang proseso ng pagtukoy ng linggwistik na identidad ng mga wika at diyalekto. Sa isang lugar tulad ng Pilipinas na tunay na multilinggwal at multidiyalektal, ang pagsasagawa ng isang masusing diyalektolohiya ng ating mga wika ay lubos na kailangan. Hanggang ngayon hindi natin tiyak ang bilang ng mga wika sa Pilipinas at kung ano-ano ang mga diyalekto ng bawat isa. Ang pag-aaral na ito ni Cunanan bagaman nakatuon lamang sa probinsiya ng Sorsogon ay isang malaking ambag sa patuloy nating pagtukoy at pagsuyod ng iba't ibang baryasyon ng mga wikang sinasalita sa bansa.

Tiningnan naman ng pangatlong papel sa isyung ito ang mga panandang ginagamit sa Filipino at sa Ivatan. Ang mabusing pagsusuri ni Maria Kristina S. Gallego ng mga nominal marker ay isang napakahalagang kontribusyon sa singkronikong pag-aaral ng wika, subalit ang paghambingin at tingnan ang pagkakapareho at pagkakaiba ng mga anyo at gamit ng mga nominal marker sa dalawang wika, sa Filipino at sa Ivatan, ay lalong malaking ambag hindi lamang sa singkronikong pag-aaral ng wika kundi pati na rin sa dayakronikong pag-aaral. Ipinakita rin ng papel na ito na bagama't magkakaiba ang mga wika sa Pilipinas, marami rin itong mga

pagkakatulad sa gramatikal na mga katangian bukod pa sa antas ng mga tunog at salita.

Iba't iba man ang pamamaraan at uri ng pagsusuring ginawa, pawang kinakailangan ang ganitong mga pananaliksik lalo na sa kasalukuyang linggwistik na sitwasyon ng Pilipinas at sa patuloy na pag-aaral ng ating mga wika.

Samantala, nakatuon sa salaysay ang dalawang artikulong pampanitikan sa isyung ito. Dahil ito ang tuon, kinaharap ng dalawang artikulo ang ugnayan ng salaysay at ng lipunan. Bagaman isang bahagi ng artikulo ni U Z. Eliserio ay pagbabasa ng isang nobela at nagbanggit din ng ilang bahagi mula sa ibang salaysay (maikli at mahaba), mas hinarap niya ang mga kritiko mismo. Sa kabilang banda, bagaman ang diin ng artikulo ni Chuckberry J. Pascual ay ang maikling kuwento bilang isang anyong pampanitikan sa Pilipinas, nakipagtagpo rin ang kaniyang pagsusuri sa mga nauna nang pag-aaral sa mga maikling kuwentong sakop ng kaniyang sanaysay. Parehong may inihahapag na mapanghamong pagbasa sa ugnayan ng panitikan at lipunan ang artikulo nina Eliserio at Pascual.

Kung ang layunin ng kritiko sa kanilang panunuring pampanitikan ay baguhin ang lipunan, hindi na sapat na gamitin ang realismo, ayon kay Eliserio. Hinahamon ng artikulo na bitawan na ng mga kritikong tulad ni Bienvenido Lumbera ang realismo bilang pangunahing kasangkapan. Para kay Eliserio hungkag ang realismo bilang kategorya sa panunuri dahil hindi lamang ito pag-uulit ng mismong sinuri kundi pagsasantabi rin sa mga akdang hindi itinuturing na realistiko tulad ng mga akdang kabilang sa kulturang popular. Problematiko para sa kaniya ang ganitong pagtingin dahil hindi nito

naisasaalang-alang ang proseso ng paglikha ng mga akdang pampanitikan. Kung kaya itinuturing niyang mahusay na halimbawa ng materyalistang panunuri ang *Tagalog Bestsellers of the Twentieth Century: A History of the Book in the Philippines* (2008) ni Patricia Jurilla. Tinalakay ni Eliserio sa huling bahagi ng kaniyang artikulo ang nobelang *Ang Makina ni Mang Turing* ni Ramon Guillermo na ayon sa kaniya ay dapat basahin dahil pang-uusig ito sa wikang Filipino at sa kalagayan mismo ng edukasyon sa Pilipinas.

Itinuturing naman ni Pascual na nasa kayarian ng maikling kuwento bilang isang anyong pampanitikan ng Pilipinas ang pagsalungat nito sa panlipunang kaayusan. Dahil sa ganitong kalikasan, tinutuligsa mismo ng maikling kuwento ang modernisasyon at kolonisasyon na lumikha rito bilang isang anyong pampanitikan. Kung kaya itinuturing ni Pascual na hawak ng anyong ito ang kakayahan na dalhin ang pambansang karanasan. Kung dinadala ng maikling kuwento ang pambansang karanasan, ang bansa na lumilitaw sa pagbasa ni Pascual sa mga akda ay ang nasa imahen ng tagalabas; ang Pilipinas bilang isang tagalabas. Iba't iba ang mukha ng Filipino bilang tagalabas—mula sa tulisan o remontado, dehumanisadong tauhan sa siyudad, ang mga katolikong pinalabas ng sariling relihiyon, ang mga taganayon na tagalabas ng kaunlaran at maging sa isa't isa, at sa panghuli ay ang bakla na tagalabas ng heterosexismo.

Dahil sa sigasig na makikita natin sa mga iskolar na nag-ambag sa isyung ito, matitiyak natin na gaano man kalakas ang daluyong laban sa ating kamalayang makabayan, patuloy nating ipaglalaman ang sarili nating bayan.